

Jacek Gzella, *Między Sowiecami a Niemcami. Koncepcje polskiej polityki zagranicznej konserwatystów wileńskich zgrupowanych wokół „Słowa” (1922–1939)*, Toruń 2011, ss. 477

Obszerną publikację wydaną nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika podzielono na dwie części. W pierwszej, *Zasady i kierunki polskiej polityki wschodniej*, Autor rozważał, w układzie chronologicznym, kolejne etapy dyskusji nad kształtem polityki wschodniej, poczynając od różnych jej konceptualizacji, skończywszy na ich ukształtowaniu się w ciągu kilku lat poprzedzających wybuch II wojny światowej.

Część druga, *O podmiotowość polskiej polityki zachodniej*, prezentuje w trzech rozdziałach dyskusję środowiska związanego ze „Słowem” nad strategiami zawierania potencjalnych sojuszy, zwłaszcza z Francją (obszerny rozdział 1: *W okresie ścisłego aliansu z Francją (1922–1926)*), oraz komentarze do bieżącej polityki międzynarodowej – z propozycjami miejsca, które miałyby w niej zajmować Polska – i aktualnych działań polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Autor książki nie pomija też kwestii z zakresu międzynarodowych stosunków gospodarczych, o ile znalazły się w kręgu zainteresowań publicystów „Słowa”.

Relację z dyskusji prowadzonej na łamach wileńskiego „Słowa” poprzedzono każdorazowo wprowadzeniem do stanu stosunków dyplomatycznych w każdym omawianym okresie; dodatkowo, narracja Autora skonstruowana została tak, aby komentarze publicystów stale konfrontować z informacjami o wydarzeniach i zjawiskach historycznych, których dotyczyły. Całość monografii o klarownym podziale wewnętrznym zamykają: podsumowanie w językach polskim i niemieckim, wykaz źródeł i literatury przedmiotu oraz indeks osobowy.

Wiesława Duży (Toruń)

Jarosław Kłaczek, *Historia parafii ewangelicko-augsburskiej w Radomiu (1826–2009)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, ss. 214

Monografia została opublikowana nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek. Składa się ze słowa wprowadzającego proboszcza parafii ewangelicko-augsburskiej w Radomiu, ks. Wojciecha Rudkowskiego, wstępu, 4 rozdziałów, zakończenia, biogramów wybranych duchownych, bibliografii, indeksu osób, indeksu nazw geograficznych oraz aneksu (Książeczki jubileuszowej radomskiej parafii ewangelickiej 1826–1926). Publikacja jest trzecim wydaniem, uzupełnionym o nowe ustalenia dotyczące II wojny światowej i najnowszych dziejów radomskiej parafii.

Książka ma charakter chronologiczno-rzeczowy. W pierwszym rozdziale pt. „Powstanie parafii i jej rozwój w okresie niewoli narodowej (1826–1918)” zaprezentowane zostały dzieje ewangelickiej parafii w Radomiu od momentu jej powstania do zakończenia I wojny światowej. Ukazane są w nim, jak na przestrzeni lat zmieniał się zakres demograficzny i terytorialny ewangelicko-augsburskiej parafii. W pierwszym podrozdziale przedstawione zostały jej losy do wybuchu „Wielkiej Wojny”, w drugim natomiast w okresie działań wojennych.

Drugi rozdział zatytułowany „Dzieje parafii w okresie Drugiej Rzeczypospolitej (1918–1945)” podzielony jest na dwa podrozdziały. W pierwszym z nich opisana została historia protestanckiej społeczności od momentu odzyskania niepodległości do wybuchu drugiej wojny światowej. W drugim podrozdziale ukazana została sytuacja radomskiej parafii pod hitlerowską okupacją.

W trzecim rozdziale pt. „W Polsce Ludowej (1945–1989)” przedstawione są losy ewangelickiej społeczności od zakończenia działań II wojny światowej do upadku komunistycznego ustroju. W okresie Polski Ludowej społeczność ta uległa znacznemu rozproszeniu.

Czwarty rozdział zatytułowany „Pierwsze 20-lecie w wolnej Polsce” ukazuje dzieje parafii ewangelicko-augsburskiej w Radomiu po 1989 roku. Obejmuje on lata 1989–2009. W tym czasie, jak zaznacza autor monografii, radomscy protestanci ponownie wpisali się w „kulturowy i wyznaniowy pejzaż miasta”.

Publikacja *Historia parafii ewangelicko-augsburskiej w Radomiu (1826–2009)* wpisuje się w nurt badań nad dziejami ewangelickiej społeczności w radomskim regionie.

Justyna Majewska (Toruń–Inowrocław)

Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–2011). Dzieje zakładów i główne kierunki badań, red. J. Kłaczek, Toruń 2011, ss. 291

Omawiana publikacja opracowana została z okazji 65. rocznicy utworzenia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, na którym od początku wykładano historię. Jubileusz dał okazję do przeprowadzenia rekonesansu i podsumowania dotychczasowych osiągnięć, naukowych i dydaktycznych, toruńskich historyków i archiwistów. Książka opublikowana została jako XI część serii wydawniczej *Homines et historia*. Tom otwiera poczet portretów dyrektorów Instytutu Historii i Archiwistyki. Osiemnaście kolejnych rozdziałów przygotowanych zostało przez pracowników wszystkich zakładów Instytutu. Autorzy nakreślają w nich nie tylko przeszłe wydarzenia związane z pracami ich zakładów, ale też przybliżają problematykę badawczą podejmowaną aktualnie oraz zakreślają plany na przyszłość. Istotną częścią opracowania są też informacje o losach naukowców, których kariera zawodowa nie jest kontynuowana na Uniwersytecie – pozwala to obejrzeć zakres zainteresowań toruńskich historyków w szerszej perspektywie.

Część informacji zawartych w omawianej publikacji ma unikalny, wspomnieniowy charakter. Oprócz szczegółowych informacji bibliograficznych o publikacjach pracowników Instytutu znaleźć tam można kilka barwnych historii o jego funkcjonowaniu w zmieniających się warunkach politycznych. Książkę uzupełnia indeks osób przygotowany, tak jak i wstęp, przez jej redaktora, obecnego zastępcę Dyrektora Instytutu Historii i Archiwistyki.

Wiesława Duży (Toruń)

Do szarży marsz, marsz... Studia z dziejów kawalerii, t. 1, red. Aleksander Smoliński, Toruń 2010, ss. 573

Wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika pozycja to zbiór sześciu artykułów przedstawiających wybrane zagadnienia z historii kawalerii.

Otwiera ją artykuł Tomasza Ciesielskiego dotyczący jazdy Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego autoramentu narodowego armii Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1717–1776. Autor dokonuje w nim nie tylko analizy liczebności i wyposażenia, ale uwzględnia także m.in. kwestie wykształcenia, czy finansowania wspomnianych oddziałów. W kolejnym artykule Szymon Gołębiewski przedstawia zarys organizacji, funkcjonowania i działania kawalerii w czasie amerykańskiej wojny secesyjnej w latach 1861–1865. Opracowanie to, o tyle cenne, że poruszające temat dotychczas faktycznie нефunkcjonujący w polskiej literaturze, uwzględnia ponadto sylwetki wybitnych dowódców kawalerii obu stron konfliktu. Trzeci artykuł, którego autorem jest Aleksander Smoliński, to dogłębna analiza oddziałów jazdy funkcjonujących w carskiej armii w przededniu i po wybuchu I wojny światowej, uwzględniając w tym specyficzne dla rosyjskiego wojska oddziały kozaków. Kolejny artykuł Ęriksa Jękabsona przedstawia organizację kawalerii w armii łotewskiej i jej udział w działaniach zbrojnych w czasie wojny o niepodległość Łotwy. Z kolei Maciej Krotofil swe opracowanie poświęcił oddziałom kawalerii Ukraińskiej Republiki Ludowej. Autor uwzględnił w niej zarówno plany organizacyjne formowania tychże jednostek, jak i przyczyny ich ostatecznego niezrealizowania. Ostatni artykuł w opisywanej pozycji stanowi praca Jarosława Centka. Dotyczy ona funkcjonowania niemieckiej kawalerii w latach 1918–1921. Autor omawia zmiany liczebności i struktury organizacyjnej tych jednostek, uwzględniając w tym jednostki stacjonujące na terenach okupowanego Królestwa Polskiego, oraz rozmieszczone na Śląsku, Pomorzu, Prusach Wschodnich i w Wielkopolsce.

Ważnym atutem opisywanej pracy są niewątpliwie umieszczone po poszczególnych artykułach aneksy i tabele, oraz bogaty materiał graficzny i fotograficzny stanowiące doskonałe uzupełnienie treści zamieszczonych opracowań.

Andrzej Buczyło (Toruń)

***Granice i świat współczesny*, red. Z. Karpus, B. Stachowiak, Toruń 2010, ss. 347**

Odwolując się do klasycznej koncepcji granicy, z którą wiązały się nie tylko formalno-prawne względy własności, ale także rytuały i zwyczaje, redaktorzy omawianej książki zebrali 22 artykuły w różny sposób związane z tematyką przewodnią. Tom podzielony został na dwie części: w pierwszej, *Gra-*

nice w ujęciu historycznym, zamieszczono artykuł poświęcony sytuacji wyznaniowej w dwudziestoleciu międzywojennym (*Sytuacja wyznaniowa w Starogardzie Gdańskim w okresie międzywojennym. Granice tolerancji religijnej na Pomorzu w latach 1920–1939* autorstwa Zbigniewa Karpusa), tekst prezentujący zagadnienie pogranicza z perspektywy socjologicznej (*Granice na pograniczu zakarpackim: refleksja badawcza nad grupą rusińską w perspektywie socjologicznej* autorstwa Magdaleny Lachowicz), jak i rozważania nad podziałami narodowościowymi w ostatniej dekadzie XX wieku (*Czy granica polsko-ukraińska po 1991 roku oddzieliła Polaków od macierzy? pióra Agnieszki Sawicz*).

Części drugiej nadano charakter politologiczny. Znalazły się tam zarówno teksty metodologiczne (*Problem granic dyscyplinarnych politologii* Jarosława Noconia), jak i rozważania dotyczące granic instytucjonalnych (w artykułach Lidii Nowakowskiej i Henryka Składanowskiego), prawnych (w artykułach Karoliny Karpus, Ewy Szuber-Bednarz i Dawida Bunikowskiego), a także wykluczenia cyfrowego prowadzącego do utrwalenia nierówności społecznych (Beata Stachowiak, *Poza granicami społeczeństwa informacyjnego – wykluczenie cyfrowe... I co dalej?*).

Autorzy publikowanych artykułów wywodzą się z różnych ośrodków naukowych – o ich afiliacjach informuje dodatek zamieszczony w publikacji. O jej staranną oprawę edytorską zadbało Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Wiesława Duży (Toruń)

Krzysztof Syta, *Archiwa magnackie w XVIII wieku. Studium kultury kancelaryjno-archiwalnej*, Toruń 2010, ss. 312

Publikacja wydana w ramach nowo rozpoczętej serii „Biblioteka Cuiavia Felix” porusza jeden z wciąż słabo rozpoznanych tematów w polskiej literaturze, jakim jest spuścizna archiwalna pozostała po magnaterii przedrozbiorowej Rzeczypospolitej.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów podzielonych według kryterium tematycznego. W pierwszym autor skupił się na przedstawieniu samej kancelarii magnackiej w omawianym okresie i na procesie aktotwórczym. Przedstawiony tu został także personel sprawujący opiekę nad aktami, jak i prowadzący różnego rodzaju

NOTY BIBLIOGRAFICZNE

kwerendy (także zewnętrzne) na zlecenie swego mocodawcy. Drugi rozdział został poświęcony procesowi gromadzenia, porządkowania i ewidencjonowania zasobu przechowywanego w archiwach rodów magnackich. Omówione tu zostały także czynniki wpływające na kształt i zawartość tychże archiwów w tym m.in. podziały i sukcesje, zmiany ulokowania, czy wreszcie klęski elementarne. Trzeci rozdział to analiza warunków przechowywania dokumentacji aktowej i lokalizacji samych archiwów. W rozdziale tym autor zwrócił też uwagę na procedury wypożyczania i wyszukiwania dokumentów, jakie wtedy obowiązywały. Tematem czwartego rozdziału jest opis zasobu archiwalnego pod kątem jego wewnętrznej struktury i uporządkowania akt. Autor dokonuje w tej części także klasyfikacji archiwaliów gromadzonych w archiwach magnackich. Piąty rozdział to szersze przedstawienie, wciąż niewystarczająco wykorzystywanych i docenianych w badaniach, różnego rodzaju spisów archiwalnych pozwalających na odtworzenie struktury i zasobów archiwów rodowych czasem obecnie już nieistniejących lub rozproszonych. Rozdział szósty to próba charakterystyki osób pełniących funkcje administratorów archiwów rodzin magnackich i zakresu ich obowiązków. Autor uczynił to m.in. na podstawie zachowanej korespondencji. Ostatni rozdział to przedstawienie losów archiwów poszczególnych rodzin wchodzących w XVIII w. w skład magnaterii. Uczynione to zostało ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń z historii tych rodów, które mogły mieć wpływ na funkcjonowanie i posiadany zasób archiwum.

Rozdziały merytoryczne uzupełniają aneksy. W pierwszym autor zamieścił 13 dokumentów zawierających dane o zasobie archiwów magnackich i o zasadach pracy w nich obowiązujących. Drugi to rejestry korespondencji prowadzonej przez ówczesnych archiwistów z archiwów magnackich (w tym np. zlecenia na poszukiwanie dokumentów).

Andrzej Buczyło (Toruń)